

У висновках доцільно зазначити, що в процесі експериментального дослідження реалізовано завдання, пов'язані з практичним втіленням запропонованої методики формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності. Студенти факультету мистецтв отримали необхідний їм теоретичний та методичний досвід навчальної роботи під керівництвом тьютора, оволоділи практичними навичками, завдяки збагаченню знань необхідних для фахового розвитку як майбутніх учителів музики.

Отже, зростання рівня сформованості досліджуваних показників підтверджує доцільність та ефективність розробленої методики формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності, що позитивно позначалося на фаховій навчальній діяльності, результат якої – підвищення рівня фахової компетентності майбутніх учителів музики. Проведений експеримент не вичерпує всіх аспектів порушеної нами проблеми і постає перспективним напрямом для формування необхідних компетенцій майбутніх учителів музики. Подальші дослідження даної проблеми пов'язані з визначенням шляхів удосконалення форм навчальної співпраці вчителя музики і школярів загальноосвітньої школи, що уможливило б підвищення ефективності їх музично-естетичного розвитку, а також сприятиме активізації майбутніх учителів музики під час фахового розвитку у виші.

Література

1. Козир А. В. Акмеологічні умови гармонізації логічної та емоційної сфер формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін / А. В. Козир // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць / гол. ред. - проф. Буряк В. К. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – Вип. 32. – 578 с.
2. Лисевич О. В. Формування педагогічної культури спілкування майбутніх вчителів в контексті особистісно-орієнтованої освіти / О.В. Лисевич // Проблеми оновлення змісту початкової освіти на сучасному етапі реформування школи: Збірник наукових та науково-методичних праць Криворізького державного педагогічного університету. – Кривий Ріг: КДПУ, 2003. – Вип.2. – 198с.
3. Падалка Г. М. Музична освіта в Україні: концептуальні аспекти / Г.М. Падалка // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М. Падалки. Колективна монографія / під наук. ред. А.В. Козир. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – 360 с., С. 21 – 56.

УДК 378.011.3–051:78

Лаврентьєва Н.В.

МЕТОДИЧНЕ МИСЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статтє раскрыта суцність и содержание методического мышления учителя музыки в контексте его профессиональной методической деятельности, в частности суцність и значение методической деятельности, ее объект, предмет и функции, раскрыто действия учебного и исследовательского характера методического мышления как относительно самостоятельного специфического вида деятельности, обращено внимание на методическую культуру как предметное содержание методического мышления.

Ключевые слова: *методическое мышление, методическая деятельность, методическая культура, профессиональная подготовка.*

This article explores the nature and content of the methodological thinking in the context of his professional guidance activities, including the nature and importance of methodical activity, its object, and the object function solved action learning and exploratory methodological thinking as relatively independent of a specific type of activity, attention is drawn on methodological culture as a subject of methodical thinking.

Keywords: *methodical thinking, methodical activity, methodical culture training.*

Підбір адекватних засобів і форм навчання вимагає перш за все точного визначення мети навчання. В якості такої повинно бути визнане методичне мислення як об'єкт розвитку у процесі професійної підготовки вчителя музики.

З процесом підготовки сучасного вчителя нині пов'язується оптимальний розвиток особистості, майбутнє людини і людства. Від рівня розвитку професійної компетентності вчителя залежить не лише соціально-етичне здоров'я країни, а й щастя кожної окремої людини. Тому важливо виявити педагогічно значущі резерви в підготовці вчителя, задати інтенцію розвитку його методичного мислення. Саме такий підхід визначає теоретичне підґрунтя фундаментальної педагогічної проблеми підготовки майбутнього вчителя у ВНЗ, сутність якої полягає в необхідності розвитку його методичного мислення.

У дослідженнях провідних сучасних фахівців у сфері музично-педагогічної освіти (Ю. Алієв, В. Живова, Б. Критський, Л. Рапацька, Г. Тенюкова, Г. Ципін та ін.) здійснюється пошук найбільш ефективних шляхів удосконалення професійної підготовки вчителя музики, а також дієвих способів подолання недоліків у діяльності факультетів мистецьких дисциплін педагогічних ВНЗ. Найважливішим компонентом цих досліджень як теоретичного, так і практичного характеру, є системний аналіз процесу навчання студентів та особливостей професійної діяльності сучасного вчителя музики.

Осмислення теоретичних засад фахової підготовки майбутніх вчителів музики на підставі аналізу досліджень Е. Абдулліна, Л. Арчажникової, А. Болгарського, Р. Верхолаз, А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Смирнової та ін. [1; 2; 3; 6; 9; 10; 11; 12] свідчить, що її метою є розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатність до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреба в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні, забезпечення належного рівня професійних умінь і готовності до самостійної музично-педагогічної діяльності. Саме в процесі фахової підготовки майбутні вчителі музики мають отримувати знання про сутність та зміст педагогічної, зокрема методичної діяльності, особливості її використання для максимально ефективної практичної роботи.

Методичне мислення вчителя музики є невід'ємною складовою його професійної діяльності, а, відтак, воно поєднує в собі ознаки професійного педагогічного мислення і специфічні характеристики, властиві методичному мисленню вчителя музики. Саме тому його сутність варто розглядати з позицій практичної методичної діяльності.

Термін «методична діяльність» у педагогічних працях визначається по-різному, зокрема як складова педагогічної діяльності, функції якої полягають в узагальненні досвіду навчання, виокремленні найбільш ефективних прийомів і способів навчання [7]. При цьому автори протиставляють практичну і методичну діяльність, вважаючи, що остання рефлексивно надбудовується над першою. Часто поняття «методична діяльність» замінюється «методичною роботою», пов'язаною із самоосвітою, підвищенням кваліфікації педагога у предметній сфері [13, с. 415]. Загалом у педагогічній літературі є три точки зору на методичну діяльність педагога:

1) постійна самоосвіта педагога, підвищення рівня дидактичної та методичної підготовленості до координування навчально-виховної роботи, освоєння найбільш раціональних методів і прийомів виховання і навчання студентів, обмін і передання накопиченого педагогічного досвіду;

2) підвищення теоретичного і практичного рівня педагога в конкретній галузі знань (у цьому підході не враховується специфіка методичної та навчальної діяльності з навчальної дисципліни, а терміни «методична діяльність» і «навчальна діяльність» використовуються як синоніми);

3) активна участь у семінарах, круглих столах, конференціях, здійсненні наукових досліджень, присвячених актуальним питанням розвитку професійної освіти [8].

Методична діяльність педагога – це самостійний вид його професійної діяльності з подальшого вдосконалення свого педагогічного потенціалу, моделювання, проектування, конструювання, прогнозування та впровадження педагогічно корисного дидактичного забезпечення процесу навчання в освітню практику, що дає змогу здійснювати координацію

навчальної та навчальної діяльності з окремих дисциплін або циклу дисциплін [8]. За значущістю методична діяльність посідає третє місце після викладання навчальної дисципліни і виховання. При всьому різноманітті методик навчання, їх диференціації, різноплановості змісту навчання різним навчальним дисциплінам у різних освітніх системах є загальні теоретичні основи виконання, загальна структура цього виду професійної діяльності педагога, основних процедур виконання методичних розробок.

Отже методичну діяльність вчителя музики можна визначити як цілеспрямовану професійну діяльність, пов'язану із здійсненням, пізнанням і перетворенням практики навчання музики з урахуванням і на підставі наукових досягнень у сфері музичної педагогіки. Відтак, об'єктом методичної діяльності вчителя музики є формування компетентних фахівців музичного профілю, а предметом – методи і способи реалізації та рефлексії процесу формування нових знань і умінь з урахуванням специфіки змісту конкретної дисципліни – у даному разі у контексті навчання гри на фортепіано. До функцій методичної діяльності педагога можна віднести такі, як аналітична; проектувальна, що пов'язана з перспективним плануванням і розробкою змісту освіти, управлінням навчальною діяльністю; конструктивна, яка включає дії, пов'язані з плануванням майбутнього заняття; нормативна, котра пов'язана з визначенням і розробкою дидактичного забезпечення і сприяє дотриманню освітніх стандартів, вимог навчальних програм, умов здійснення цілісного педагогічного процесу в конкретному навчальному закладі; дослідницька. Отже, формами представлення методичної майстерності у практиці навчання є її узагальнення в різних публікаціях, відкриття власних шкіл-семинарів педагогів, захист наукової роботи за результатами дослідження власної науково-методичної системи тощо.

У контексті вищевикладеного методичне мислення – це «особливий вид когнітивної діяльності, що виявляється в методично осмисленому використанні положень педагогіки та психології в навчанні і вихованні учнів, освоєнні, створенні та застосуванні нових педагогічних засобів» [4]. Дане визначення дає підстави зробити висновок про два види професійної методичної діяльності вчителя, перший з яких пов'язаний з умінням успішно вирішувати методичні завдання, тобто гнучко застосовувати отримані знання для реалізації цілей навчання відповідно до методичної теорії і конкретних умов навчання, а другий вказує на необхідність інтелектуальної активності, тобто здійснення вчителем дослідницьких пошуків з метою підвищення свого професійного рівня.

Мислення ж загалом є процесом (пошук і відкриття нового), який формується, тобто спочатку і повністю не заданий, і тому вся його детермінація об'єктивно виступає як процес, як щось, що утворюється, динамічне, а не задалегідь і цілком готове. Відтак, методичне мислення можна розглядати як процес, який набуває ознак теоретичного мислення, спрямованого на відкриття різних властивостей об'єктів, відносин, закономірностей тощо.

Такий підхід до розуміння мислення в цілому і методичного мислення зокрема значно розширює уявлення про зміст методичної діяльності сучасного вчителя музики. Сьогодні він вирішує як практичні, так і дослідницькі завдання, беручи активну участь у науково-дослідницькій діяльності освітнього закладу, здійснюючи науково-практичну діяльність, представляючи її результати на семінарах і конференціях, розробляючи підручники і методичні посібники тощо. Розглядаючи методичне мислення як відносно самостійну специфічну діяльність (виходячи з того, що методичне мислення має свої предмет, засоби і результат), серед дій навчального характеру можна виокремити: детальне планування заняття, зокрема, добір необхідних матеріалів, їхня адаптація, розподіл, використання прийомів навчання відповідно до рівня підготовки учнів тощо, передбачення результатів такого планування, організація самостійної роботи учнів, а також аналіз навчальної ситуації на занятті і, у разі необхідності, імпровізація, вибір правильного рішення, організація роботи учнів, налаштування їх на роботу, контроль рівня їхніх умінь, встановлення мовних взаємин, розподілення уваги між компонентами навчального процесу тощо.

Разом з тим, серед дій дослідницького характеру варто звернути увагу на необхідність самоосвіти, опрацювання наукової і навчальної літератури, підготовку і написання доповіді, постановку і вирішення завдання, аналіз уроку та діяльності учнів, необхідність узагальнення досвіду, впровадження нового. Це передбачає використання певних методів

дослідження, зокрема, узагальнення, класифікування, абстрагування та конкретизації, систематизації, висунення гіпотези, побудова доказів, формулювання висновків, прогнозування дій тощо. Зрозуміло, що цей перелік не претендує на вичерпність, однак різноманітність наведених дій навчального і дослідницького характеру переконливо свідчить про важливу роль методичного мислення у діяльності вчителя музики. Це дає змогу стверджувати про необхідність організації професійної підготовки таким чином, щоб створити систему, в якій майбутньому вчителю прищеплювалася би думка про самоцінність дослідницького процесу.

Стосовно методичної культури, яка розкриває предметний зміст методичного мислення, слід звернути увагу на те, що у педагогічних дослідженнях методична підготовка вчителя аналізується в основному з позиції діяльнісного підходу. Це призводить до ототожнення поняття «методична культура» з професійною діяльністю педагога, а сам процес формування методичної культури нерідко зводиться до освоєння структури педагогічної діяльності. Разом з тим, останні дослідження дають підстави визначити методичну культуру як інтегральне особистісне утворення, що включає ціннісно-смісловий, технологічний та особистісно-творчий компоненти, які забезпечують професійно-особистісний розвиток і саморозвиток вчителя [5].

У генезисі методичної культури виокремлюють такі рівні: адаптивний як мінімум предметно-методичних знань і умінь; репродуктивний, що забезпечує засвоєння моделей професійної поведінки та діяльності; евристичний - рівень, який ініціює пошукову активність майбутнього вчителя, його суб'єктні якості, що робить його «співучасником» освітнього процесу. Критеріями сформованості методичної культури майбутнього вчителя є технолого-методична готовність, розвинуте методичне мислення та особистісний розвиток. Методична готовність у цьому контексті розглядалася як системна якість особистості вчителя, що включає теоретичний, практичний і особистісний компонент. Теоретичний і практичний компоненти методичної готовності містять сукупність методичних знань і умінь, що в свою чергу створює базу для розвитку методичної творчості у вчителів у майбутньому. Відтак, методичне мислення виступає інтегруючим критерієм методичної культури вчителя музики, тобто здатністю до синтезу предметних знань і вмінь, до проектування освітніх ситуацій з урахуванням перспектив розвитку учнів, уміння формулювати і вирішувати методичні завдання, спрямовані на розвиток учня як активного рівноправного співучасника навчально-виховного процесу.

Методична культура складається з чотирьох елементів: 1) знання про всі компоненти процесу навчання: цілі, засоби, об'єкти, прийоми, про себе самого як вчителя; 2) досвід у вигляді освоєних прийомів навчання, на основі чого здійснюється репродукція методичної культури; 3) творче перетворення і перенесення прийомів у нові умови, тобто продукування нового в навчанні у межах власного досвіду; 4) досвід емоційного ставлення до професійної діяльності. Це дає змогу виокремити три рівні професіоналізму: рівень грамотності (оволодіння системою методичних знань, знань наукових, а не емпіричних, бо тільки в цьому разі «грамотність» може слугувати основою вищих рівнів); рівень ремесла (володіння системою методичних прийомів, навичок, тобто досвідом роботи); рівень майстерності (володіння системою методичних умінь), які відповідно співвідносяться з елементами «знання», «досвід», «творчість», а в особистісному плані – з трьома підструктурами комунікативної структури особистості – пізнавальної, емоційно-оцінювальної, діяльнісної.

З методичним мисленням тісно пов'язана методична компетентність, для позначення якої у світовій освітній практиці (Біла книга, яку розробила Європейська комісія, 1996; Меморандум з освіти впродовж життя, 2000; План дій Євросоюзу та Ради Європи, 2002) широко використовується поняття «ключові компетентності», що характеризуються багатофункціональністю, надпредметністю, міждисциплінарністю і багатомірністю. Саме методична компетентність вчителя забезпечує результативність процесу навчання учнів, оскільки дає змогу з наукової точки зору визначати і реалізовувати принципи, зміст, форми, методи і засоби навчально-педагогічної діяльності.

Методична компетентність включає вміння вчителя здійснювати традиційну педагогічну діяльність, тобто відбір і композицію навчального матеріалу; планування і

побудова педагогічного процесу; проектування навчально-матеріальної бази педагогічного процесу; виконання системи дій, спрямованих на включення учнів у різні види діяльності; створення колективу і організацію спільної діяльності; становлення педагогічно доцільних відносин вчителя з учнями, іншими вчителями школи, представниками громадськості, батьками; а також уміння проектувати і конструювати педагогічні інновації, тобто професійно відбирати зміст інновації, проектувати реалізацію цього змісту через застосування сучасних педагогічних технологій, прогнозувати очікуваний результат, який може бути отриманий у ході реалізації інновації, описувати критерії оцінювання ефективності спроектованої інновації. Відтак логічно припустити, що факторами сталого розвитку методичної компетентності майбутнього вчителя музики є: організація науково-методичної роботи та участь вчителя в ній; безперервне вдосконалення кваліфікації вчителя в умовах професійної діяльності та його професійне самовиховання (самоінформування, самоспонування, самоорганізація); перспективність методичної роботи; конкретність й актуальність змісту методичної роботи; різноманітність форм і методів методичної роботи.

Зв'язок методичної компетентності вчителя з методичним мисленням полягає у взаємозалежності міри їх сформованості. Отже методичне мислення вчителя музики – це особливості розумової діяльності, обумовлені характером і видом професійної праці, це певне бачення викладачем процесу конструювання та організації навчання з конкретної дисципліни. У методичному мисленні як багаторівневого явищі відображаються конкретні настанови, психолого-педагогічні знання, професійно-особистісні якості, способи розумових і практичних дій.

Ефективність і результативність освітнього процесу в школі залежить від рівня розвитку методичного мислення вчителя (як специфічного різновиду педагогічного мислення), який відбувається в процесі засвоєння знань. Вчитель, чиї пізнання у сфері методології не зводяться тільки до використання репродуктивних методів навчання, хто постійно вдосконалюється за рахунок вивчення нового інноваційного педагогічного досвіду, науково-теоретичних знань, психолого-педагогічної та методологічної літератури, здатен на високу результативність у своїй професійній діяльності. Тому головним принципом сучасної освіти повинно стати мислення, що ґрунтується на багатокритеріальності рішень і розвиток поліхроматичності мислення.

Література

1. Абдуллин Э. Б. Методологическая культура педагога-музыканта / Абдуллин Э. Б., Ванилихина О. В., Морозова Н. В. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 272 с.
2. Арчажникова Л. Г. Развитие теории высшего музыкально-педагогического образования / Л. Г. Арчажникова, Л. А. Рапацкая // Сов. педагогика. – 1989. – № 5. – С. 65-71.
3. Болгарский А. Г. Задачи профессиональной подготовки будущего учителя музыки в условиях реформы школы // Совершенствование профессиональной подготовки учителя музыки в условиях реформы школы: сб. науч. трудов / ред. кол.: А. Г. Болгарский (отв. ред) и др. – К. : КГПИ, 1988. – С. 3–7.
4. Ибрагимова Л. В. Педагогические условия развития методического мышления учителя в процессе коллективной поисковой деятельности / Ибрагимова Л. В., Ярычев Н. У. [Электр. ресурс]. – Способ доступа : <http://www.science-education.ru/109-9357>.
5. Карачевцева А. П. Формирование методической культуры учителя начальных классов на первой ступени педагогического образования: автореф. дис. к.пед.н. / Карачевцева, Алла Павловна [Электр. ресурс]. – Способ доступа : <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-metodicheskoi-kultury-uchitelya-nachalnykh-klassov-na-pervoi-stupeni-pedagogich>.
6. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] / А. В. Козир. – К. : НПУ імені М. Драгоманова, 2008. – 378 с.
7. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – 114 с.

8. Методика професійного навчання / Скибицкий Э. Г., Толстова И. Э., Шефель В. Г. – Новосибирск : НГАУ, 2008. – 166 с.
9. Олексюк О. М. Музична педагогіка: [навч. посіб.] / Ольга Миколаївна Олексюк. – К. : КНУКіМ, 2006. – 188 с.
10. Падалка Г. М. Українська філармонія для дітей та юнацтва: Проблеми модернізації музично-педагогічної освіти / Г. М. Падалка // Мистецтво і освіта. – 1998. – № 1. – С. 7–10.
11. Ростовський О. Я. Професійна підготовка майбутніх учителів музики: проблеми і перспективи / О. Я. Ростовський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2001. – № 2 – С. 15–22.
12. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. пос. – К. : ІЗМН, 1998. – 248 с.
13. Современный словарь по педагогике / сост. Рапацевич Е. С. – Минск : «Современное слово», 2001. – 928 с.

УДК 378.147+78.07+377.112.4+786.2

Ролінська О.Г.

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ КОМПЛЕКСУ ЕВРИСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ

Стаття посвячена проблемі інтерпретації музикальних произведень як основного компонента розвитку учеників, а також застосування комплексу евристических прийомів для удосконалення методики цього процесу.

Ключевые слова: *інтерпретація, евристическіе приєми.*

The article is devoted problems of interpretations musical productions like mean component of artistic development pupils. And also using heuristical methods for improvement methodic of this process.

Keywords: *interpretation, heuristical methods.*

Фортепіанне навчання студентів педагогічних університетів має специфіку, зумовлену потребами їх майбутньої професійної діяльності. До складових змісту цього навчання ми відносимо такі, як підбирання за слухом і створення акомпанементу (Т.Беркман), транспонування музичного матеріалу із однієї тональності в іншу, імпровізування і елементарну композиторську творчість (Е.Брилін, А.Душний та ін.), художньо-педагогічна інтерпретація музики (Г.Падалка). Зберігаючи основні позиції традиційної, роками відпрацьованої методики у педагогічно-творчій діяльності музикознавців і видатних майстрів (Н.Корихалова, Г.Курковський, Г.Нейгауз та ін.), навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики, має модифікуватись у зв'язку з сучасними завданнями їх творчого розвитку. У цьому плані звертаємо увагу на фортепіанне навчання студентів за евристичним типом, що виступає як удосконалена методика цього процесу. Можливість застосування прийомів евристичної діяльності для удосконалення фортепіанного навчання, збагачення фортепіанної підготовки студентів усвідомленими творчими пошуками у вирішенні художніх завдань.

Евристична діяльність – це процес пошуку способів для вирішення художнього завдання. Застосування прийомів евристичної діяльності дозволяє пришвидшити процес розв'язання художньої проблеми. З метою уникнення або доповнення способів емпіричного пошуку, нами був розроблений комплекс евристичних прийомів у навчанні студентів гри на фортепіано.

Як уже зазначалось, під прийомом евристичної діяльності ми розуміємо відносно закінчений елемент пошуково-перетворювальної дії, яка ґрунтується на усвідомленому підході до вирішення творчого завдання. Слід відрізнити евристичні прийоми від методів фортепіанного навчання студентів за евристичним типом. Під останніми ми розуміємо